

Dr. Véghelyi Lajos (1895-1940)

CZAJLIK Péter
Budapest

ABSTRACT: (In memory of LAJOS VÉGHELYI.) – Retrospecting from the elapsed time of 40 years and considering the recent development of the zoology author evaluates the life work of Dr. LAJOS VÉGHELYI (1895-1940) of a Hungarian mammalogist of note who has been entirely forgotten by his early death.

„A két világháború közti paleontológiai kutatás világviszonylatban is kiemelkedő alakja, LAMBRECHT KÁLMÁN, csak élete végén kerülhetett katedrára, de akkor sem saját szakmájában. Etnográfiai tanszéket kapott, s azt is kizárólag a pécsi egyetem derék rektorának, PRINZ GYULÁnak a hírneves geográfusnak köszönhetette. ... Hasonló sors jutott VADÁSZ ELEMÉRnek, a felszabadulás utáni földtani oktatás és kutatás egyik újjászervezőjének. Hasonlóképpen járt RAPAICS RAYMUND, aki ifjú korában a geobotanikai kutatás egyik ígéretének indult, a Természettudományi Társulatban kapott és talált új elfoglaltságot magának. Az intézetekben és társulatoknál szerény beosztásokban csöndesen és feltűnés nélkül olyan kutatók dolgoztak, akiket „reprezentatívabb” helyeken – egyetemen és akadémián – a rezsím nemigen tűrt meg.” VEKERDI L. in. PACH ZS. 1975.)

A feltűnés nélkül, csöndben dolgozó kutatók egyike volt dr. VÉGHELYI LAJOS, aki szintén paleontológusként indult. Korai, tragikus halála nem tette lehetővé, hogy a felszabadulás után a természettudományi kutatás megváltozott körülményei között teljesedjék ki a kutató munkája és méltó elismerést kapjon. Szinte érthetetlen, hogy emléke, be nem fejezett, feldolgozatlan gyűjtése feledésbe merült annak ellenére, hogy gyermek-, illetve fiatal korától fogva többekkel szoros barátságban volt, olyanoknak segítette önzetlenül kutató- és publikációs munkáját, akik később, halála után, a felszabadulást követően, vezető szerepet kaptak a magyar zoológiai életben.

VÉGHELYI LAJOS feleségének, szül. PETSCHNER ALICENak köszönhető, hogy a tudományos hagyaték a feledés homályából 40 év után előkerült, feldolgozása, publikálása lehetővé vált. E helyen szeretnék köszönetet mondani a Mátra Múzeum munkatársainak azért, hogy VÉGHELYI életművének közreadásához segítséget nyújtottak.

VÉGHELYI LAJOS 1895. március 25-én született, Esztergomban. Elemi iskoláit az esztergomi városi iskolában, a középiskolát a bencés főgimnáziumban végezte, ugyancsak Esztergomban. 1905 és 1907 között a kassai állami főreáliskolába járt. Kassára családi okok miatt került, ami ösz-

szefüggésben volt édesapja, VEGHELYI ÖDÖN korai halálával. 1907-ben visszakerült Esztergomba. Ettől fogva FOGARASSY TANASY BÉLA a nevelőapja, aki a községi főreáliskolába íratta. Itt is érettségizett, 1914-ben.

DUDICH ENDREvel egész életen át tartó barátsága még az esztergomi diákévekben kezdődött. DUDICH az első, aki felismeri VEGHELYI önzetlenségét, mindenkor, mindenkivel kapcsolatban megnyilvánuló, sokszor saját érdekei elé helyezett segítőkészségét. Barátságukban DUDICH mindvégig megőrizte az idősebbik diák fölényességét. 1911. március 13-án kelt levelében így ír: „Nagyreményű VEGHELYI LAJOS! Halottam, hogy te is írtál pályázatot a bitumenes anyagokról. Ugyanilyen tételre pályázom én is az önképzőben. Mivel pedig tégedet, mint kiváló kémiai szak tekintélyt ismerlek, azért légy szíves közölni a forrásul használt műveket. . . . DUDICH ENDRE, VI. o. t.”

Nevelőapja kívánságára 1914-ben a budapesti Kir. József Műegyetemre iratkozik be, de már 1915 márciusában orvosi tanácsra abbahagyja. Régi tervét megvalósítva, a Tudományegyetemen bölcsész karon folytatja és fejezi be tanulmányait 1922-ben.

Középiskolás korától érdeklődött a barlangkutatás és a paleontológia iránt. 1913-ban fedezte fel a Strázsa-hegyi barlangot, amelynek feltárását már akkor elhatározta. Szándékát megerősítette és véglegesítette KORMOS TIVADAR eredménye, amelyet 1913-ban a pilisszentléleki Legény- és a bajóti Jankovich-barlang feltárásánál szerzett. Látván, hogy milyen nehézségeket okoz a leletek meghatározása a hiányos összehasonlító anyagok miatt, 1915-ben rendszeresen és módszeresen elkezdte a fauna gyűjtését a leendő ásatások környékén. 1915. VII. 28. a gyűjtési napló első dátuma. Célja ezidőtájt elsősorban az összehasonlító csontanyag biztosítása, ezért a gyűjtött példányok csontjait preparálja. 1915 és 22 között hal-, kételtű-, hulló- és madárgyűjtésének, -preparálásának eredménye: 69 faj, 213 gyűjtési dátuma. Emellett legyűjti Esztergom környékének teljes emlősfauáját is. Munkásságának talán legkiemelkedőbb része haláláig tartó denevérgyűjtése, amelyet 1915. XII. 4-én egy pár *Nyctalus noctula*-val kezd el. Az esztergomi faunakatalógusában már 9 denevérfaj szerepel.

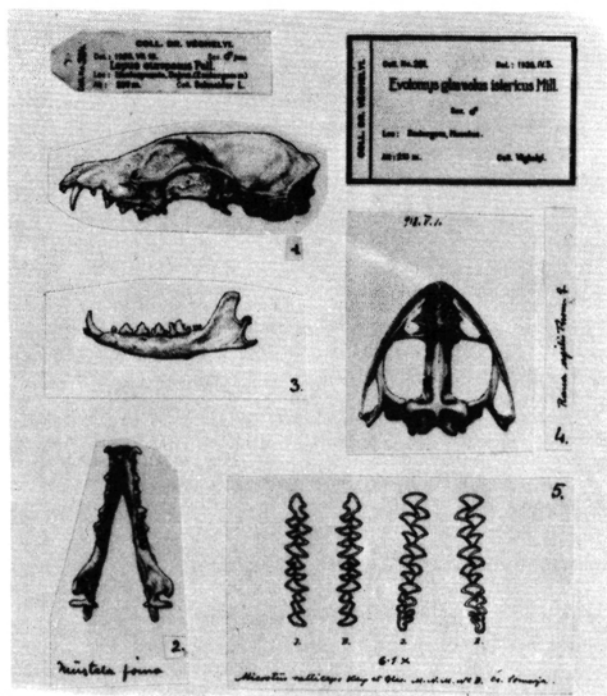
Kiváló rajzkészségét és kézügyességét is DUDICH fedezte fel először. „Kedves LAJOS! Örömmel tudatom, hogy az Archiv f. Naturgeschichte szívesen elvállalta a cikk közlését. A táblára még ráírtuk »Ad. nat. del. L. VEGHELYI«. Újra hálásan köszönöm Neked szívességedet és talán egyszer alkalmam lesz viszonzni. A gyűjtéssel nem nagyon töröm magamat, mert állandóan örült melegek vannak. . . . Nagysalló, 1921. VI. 10. DUDICH.” Rajzkészségét ÉHIK is hamarosan felfedezte, több írásos anyag maradt vissza, amelyek bizonyossága szerint VEGHELYI sokat rajzolt ÉHIK számára is. Többek között ÉHIK 1926-ban megjelent Magyarország földipockai c. dolgozatához is ő készítette a *Pitymys dacius hungaricus* és a *Pitymys subterraneus* koponya rajzait. Ránk maradt hagyatékában általa lerajzolt *Mustela foina*, *Spalax*, 1918. V. 1-én készült békakoponya, több faj fogazatának rajza (1. sz. kép), az *Apodemus agrarius* és a *Sicista subtilis trizona* összehasonlító színes táblája. Ő rajzolta le KUBACSKA dolgozatához (1926–27) a barlangi medve fogából való — az ősember állítólagos szerszámát — „Kiskevélyer Klinge”-t. VEGHELYI munkája KORMOS TIVADAR dolgozatának (1926) csodálatos III. táblája is az *Ambly-*

coptus oligodon n. g. n. sp. fogazatáról és alsó állkapcsáról készült 11 rajzzal, amelyet a szerző a különlenyomat borítójára kézzel írva köszön meg: „dr. VÉGHÉLYI LAJOS kedves barátomnak, hálás köszönettel”.

A strázsa-hegyi barlang próbaásatására 1920 és 21 nyarán került sor. „Miután a próbaásatás a területnek alkalmas voltát igazolta, az 1922. év nyarán végre megkezdhettem a rendszeres ásatást, mely hosszabb megszakításokkal májustól augusztusig tartott. A munkálatok idején KADIC OTTOKAR dr. kir. főgeológus és ifj. KUBACSKA ANDRÁS kedves barátom, személyes közreműködésükkel is támogattak, miért e helyen is köszönetet mondani kedves kötelességem” — írja a Barlangkutató Szakosztályon tartott beszámolójának kéziratában, 1923. okt. 23-án. Később utal arra is, hogy KADIC és KUBACSKA nemcsak erkölcsileg, hanem anyagiilag is támogatták munkáját, az ásatást ugyanis magánvállalkozásban, saját költségére végezte. Erről doktori disszertációjában így emlékezik meg: „Nem akarok a mai nehéz munkás viszonyokra kitérni, melyek a hasonló természetű magán vállalkozásokat csaknem leküzdhetetlen akadályok elé állítják, csak utalok erre a körülményre, mely munkámat fölötté lassúvá tette.”

Ásatásának eredményeiről a Földtani Társaság Barlangkutató Szakosztályának 1923. okt. 23-án és 1924. nov. 29-én számol be. Első előadásában a barlang feltárását, geológiai viszonyait ismerteti, a másodikban a barlang humuszrétegében talált holocén kori és a szürkehomok-rétegből származó, a legfiatalabb pleisztocént képviselő faunát mutatja be. A két előadás anyaga rövidítve a Barlangkutató 1925. évi számában jelenik meg. (VÉGHÉLYI, 1925. a., b.)

1. kép: VÉGHÉLYI eredeti rajzai ránkmaradt hagyatékából: 1—3. *Mustela foina* koponya — állkapocs — 4. *Rana dalmatina* koponya — 5. *Microtus oeconomus* (= *ratticeps*) fogzatának rajza. Jobbra fent: emlős főgyűjteményének kartonja — jobbra alatta: az emlős főgyűjtemény azonosító cédulája. (Fotó: SZELENYI LÁSZLÓ).

VÉGHÉLYI szerette volna ásatását és a pleisztocén réteg feltárását befejezni, ezért az Esztergomi Evkönyv 12. lapján is hírt ad az ásatásról, a várostól remélve támogatást (VÉGHÉLYI, 1925. c.), amely azonban elmarad, mivel ebben az időben mindenki ősemberleleteket keres. Erről BEKEY IMRE GÁBOR így ír (1932): „... a pilisi hegyvidék többi barlangjaiban az ősember utáni kutatás már nem mutatkozott célravezetőnek, mert a strázsa-hegyi barlang több nyílású, víznyelőktől áttört, részben összeomlott barlang. Az ősember lakóhelye nem lehetett. Turista, mászóiskolának való...”

VÉGHÉLYI ásatása mégsem mondható eredménytelennek, a holocén rétegből 42 fajt sikerült meghatározni. A Barlangkutató Szakosztályon elhangzott előadásainak részletes kézirata a mai napig figyelemre méltó megállapításokat tartalmaz a humuszrétegben talált afunáról. Tekintettel arra, hogy e megállapítások nyomtatásban soha nem jelentek meg, úgy érzem, hogy közreadásuknak ma is megvan az aktualitásuk.

„... A sorozat (humusz rétegi+) bár őslénytani szempontból figyelemre méltót nem nyújt, mégis érdemesnek tartottam foglalkozni vele, mert legtöbb tagja előttem ma is ismeretes a környék récents faunájából,

s feltehető, hogy idővel a ma még ismeretlenek is előkerülnek s bár a területről eddig nem sikerült gyűjtenem ezek közül is a *Neomys fodiens*, *Mustela erminae* és a *Spalax mai* előfordulásáról biztos tudomásom van e vidékről. Zoogeográfiai szempontból tehát nem lesz érdektelen e sorozat néhány tagjáról pár szóval megemlékezni. Az itt felsorolt emlős faunában úgy pusztai, mint erdei elemek is előfordulnak, s a környékben, habár szorosan egymás mellett is, mindkét területet képviselve találjuk. Az erdei elemeket a közeli Pilis, Gerecse és Börzsöny hegységek hatalmas erdői szolgáltathatták, míg a pusztaiakat a mészhegységek lankás oldalain s a széles völgyekben keletkezett füves, bokrokkal csak kevésbé benőtt, laza löszös vagy homokos talajú területei.

A sorozatnak csak néhány oly tagja van, melyek típusos lakói ennek vagy annak a faunaterületnek, míg a többség itt is ott is előfordulhat, s a nevezett területek átmeneti helyein telepedik meg. A lehetőség tehát megvan arra nézve, hogy a felsorolt fajok a környéken ma is előfordulhassanak.

Külön kell szólnom ez alkalommal az e rétegből előkerült patkányfejű pocokról [*Microtus oeconomus* (= *ratticeps*)], mely fajt mint a récens magyar fauna tagját 1908-ban MÉHELY LAJOS mutatta ki első ízben Csallóköz—Somorjáról. Azóta a faj többször is előkerült, nagyobb számban azonban főleg hazai barlangjaink pleisztocénjéből ismerjük, hol is a steppe időszaktól kezdve, mint jellemző postglaciális faj halad végig a diluviumon. A barlangból kikerült egy db jobb oldali alsó állkapcsot magam gyűjtöttem a humuszrétegből és pilisszántói pleisztocén anyaggal történt összehasonlítás alapján határoztam meg.

Egy másik, itt előforduló faj, amiről szólni kell, a földi kutya, melyet a környékbeli barlangokból, nevezetesen a pilisszentléleki Legény- és a bajóti Jankovich-barlang pleisztocénjéből Kormos Tivadar már 1914-ben kimutatott, récens előfordulásáról azonban tudtommal erről a vidékről még nincs adatunk, s így ez idő szerint Esztergom vidéke volna a magyar-földi kutya dunántúli elterjedésének legészakibb határa.

E jelentéktelennek tűnő dolgokra azért voltam bátor hosszabban kitérni, mert azt tapasztaltam, hogy egyes szerzők a barlangi ásatásokban előkerülő récens anyagot egy-két szóval intézik el, holott szerintem ez a récens anyag is megérdemel bizonyos fáradságot, mert gyakran érdekes, a mai faunára vonatkozó állatföldrajzi adatokat szolgáltathat."

Vég helyi fenti megállapításait a magam részéről az ökológiai tényezők segítségével és VÁSÁRHELYI gyűjtésével való összehasonlítás alapján vizsgáltam. Már az első pillanatban igen nagy hasonlóságot találtam VÁSÁRHELYI felsőmérái emlősfauna gyűjtése (1931) és VÉGHELYI esztergomi emlősfauna gyűjtésének összeállítása (1927) között. (L.: Függelék.) Ha az esztergomi gyűjtést a felsőmérái faunával és a strázsa-barlangi leletekkel összehasonlítjuk, azt találjuk, hogy 75%-os a három fauna fedése, nagyobb eltérés a cickányfélék (*Soricidae*) és a pelefélék (*Gliridae*) fajszerelmében van. (Az összehasonlításnál eltekintettem a VÉGHELYI által gyűjtött 9 denevérfajtól, bár ebből is 2 faj mindhárom faunában, 4 faj pedig kettőben szerepel.) Összehasonlítva az esztergomi faunát a tipikus sztyeppei pusztapói faunával, ahol VÁSÁRHELYI (1929) igen gyakorinak mondja a *Spalax*ot (így Pusztapót a *Spalax* optimális élőhelyének foghatjuk fel hazai viszonylatban), azt találjuk, hogy a pusztapói 18 faj megtalál-

ható az esztergomi faunában is, a *Spalax*, *Sicista* és a *Mustela eversmanni* kivételével. Ha eltekintünk a *M. eversmanni*tól (amely még a gyűjtemény revíziója folyamán előkerülhet, hiszen ezt a fajt VÁSÁRHELYI gyűjtése alapján EHIK 1928-ban írja le hazánkból), azt látjuk, hogy a jellegzetes sztyeppe emlősfaunájának 90⁰₀-a megtalálható az esztergomi faunában is. Ugyanakkor az esztergomi emlősfaunának denevérekkel együtt 43⁰₀-át, denevérek nélkül 60⁰₀-át teszik ki a pusztapói sztyeppefauna tagjai.

Az egyezésre a magyarázatot könnyen megtaláljuk, ha a gyűjtőhelyek ökológiailag lényeges meteorológiai adatait vetjük össze (I. számú táblázat), figyelembe véve H. WALTER megállapítását, miszerint az erdős sztyepp — sztyepp éghajlatának jellemzője, hogy a potenciális evapotranspiráció évi értéke 600—850 mm közötti, a 10 °C feletti napok száma 170 (erdős sztyepp)—200 (sztyepp) között mozog. Ugyanakkor figyelemre méltó azonos száraz nyarú éghajlatot mutatnak a csapadékadatok, az évi vízhiány mennyiségével együtt. A négy gyűjtőhely ökológiai azonossága szembetűnő.

Ha mindezek tükrében vizsgáljuk VÉGHÉLYI réccens ásatási eredményeit, valamint figyelembe vesszük azon megjegyzését, hogy „a *Spalax* mai előfordulásáról, biztos tudomásom van a vidékről” — biztonsággal állíthatjuk az ő gyűjtésének eredményeként, hogy a *Spalax leucodon leucodon* Esztergom környékén a pleisztocén végén jelent meg, s a századfordulóig ott élt. (A *Spalax* megjelenésével egyidejűleg „a mérsékelt erdei és füves pusztai elemek geológiai értelemben vett gyors beáramlása” következik be, amikor „fokozatosan fellépnek a kétéltű- és hullófaunában a varngyok és a kígyók (*Bufo*, *Ophidia*), a fehérfogú cickányok (*Crocidura*), pelék (*Muscardinidae*) és uralkodóvá válik az erdei egér (*Apodemus*)” (JÁ-NOSSY, 1979.) (L.: Strázsa-hegyi barlang faunája; VÉGHÉLYI, 1925. a.) VÉGHÉLYI *Ablepharus kitaibelii fitzingeri* gyűjtésének magyarázatát szintén a klimatikus tényezőkben találjuk.

1927-ig módszeresen gyűjtötte a környék emlősfaunáját, de a *Spalax* bizonyító példányát nem sikerült begyűjtenie. Ennek oka, hogy a századforduló tájékán az ember intenzívebb mezőgazdasági talajművelése következtében valószínű, hogy gyakorlatilag kipusztult.

A barlangfeltárás leleteinek feldolgozása közben kapja kézhez DUDICH 1923. II. 2-án kelt levelét: „... Mennyire vagy a doktorátussal? KERTÉSZ helye üresedésben van és pályázat lesz rá hirdetve!!... Ne betegeskedj, hanem doktorálj le és gyere hozzánk!” „DUDICH akkor a Magyar Nemzeti Múzeum Állattárában dolgozott.) 1924. február 16-án doktorál a Bölcsészettudományi Egyetemen geológia — paleontológia — botanika generális kitüntetéssel. Doktori disszertációját a strázsa-hegyi barlangról írja.

1924. november 8-án HOMAN BÁLINT levélben értesíti a Magyar Nemzeti Múzeumban való alkalmazásáról. Kinevezésének a következő része, miszerint „... jelen minőségben történt alkalmaztatása alapján díjazásra igényt nem tart...” komoly hatással van gyűjteményére. Hogy enyhítse gondjait, a gyűjtemény jelentős részének eladására kényszerült. Ez azonban szükségessé tette, hogy hozzákezdjen gyűjteményének rendszerezéséhez, katalogizálásához, amit 1926—27-tel bezárólag el is végez. Ebben az időszakban 29 denevér, 35 kisemlős, 28 madárkoponya, illetve bőr

kerül eladásra külföldre, de ezzel párhuzamosan elkezdte gyűjteményének gyarapítását is, csere útján. O. de BEAUX-val cserél 15 db apróemlős-koponyáért 6 db *Pitymys savii* SELYS és 4 db *Pitymys multiplex* FATIS koponyáját és spirituszos preparátumát. A Museo Civico di Trento-val történt csere kapcsán a következőkkel gyarapítja gyűjteményét: *Rhinolophus ferrum-equinum* spirituszos preparátuma, koponyája, *Apodemus sylvaticus dichrurus* 2 példánya, *Pipistrellus kuhli* KUHL spirituszos példánya, 4 db *Clethrionomys glareolus nageri*, 1 db *Sorex araneus (tetragon cerurus)* K. B., 1 db *Miorotus arvalis*-t, *Pitymys subterraneus* SELYS-t, *Clethrionomys glareolus isticus*-t, valamint *Crocidura*-kat ad.

VÉGHELYI LAJOS barátsága dr. VASVÁRI MIKLÓSSal ebben az időben fejlődött ki és VÉGHELYI élete végéig tartott. Gyűjteménycseréjük tudománytörténetileg érdekes, részletezése azért is indokolt, mert VASVÁRIról, mint emlőstanosról – néhány életrajzi utaláson kívül – jőformán semmiféle adatunk nincs.

VASVÁRIval cserélt:

- 1 db *Apodemus*-t *Micromys minutus*-ra
- 1 db *Glis glis*-t *Rattus rattus*-ra
- 1 db *Mus musculus*-t *Micromys minutus*-ra
- 1 db *Apodemus sylvaticus*-t *Miniopterus schreibersi*-re
- 1 db *Mus musculus*-t *Miniopterus schreibersi*-re

Továbbá VÉGHELYI VASVÁRI-nak ajándékozott 1 db *Apodemus sylvaticus* és 1 db *Mus musculus* juv. spirituszos anyagát.

Szintén a 20-as években alakult ki életre szóló, szoros barátság VÉGHELYI LAJOS és VÁSÁRHELYI ISTVÁN között. Folyamatos cseréjük kapcsán VÁSÁRHELYI VÉGHELYI-nek 14 emlősfaj 116 példányát, VÉGHELYI VÁSÁRHELYI-nek pedig 21 emlősfaj 117 darabját juttatja el. (Ebben az időben ad át a Budapesti Egyetem Állattani Intézetének 31 példányt 21 emlősfajból.)

A cserékből ekkor már látszanak VÉGHELYI további kutatási céljai: ettől kezdve, élete végéig, rendszeresen gyűjtötte az ország egész területéről a denevéryanagot, továbbá a földipocokok keltették fel érdeklődését. 1923–24-ben KUBACSKA ANDRÁSSal bejárták az ország barlangjainak nagy részét, denevéreket gyűjtöttek. Útjuk eredménye 18 lelőhelyről származó 48 példány. KUBACSKA erről publikációt jelentet meg (1926–27), VÉGHELYI pedig összeállítja a *Rhinolophus* nem határozókulcsát és a fajok részletes leírását (fennmaradt kézirat).

Mint fentebb erre már történt utalás, 1924–26-ban VÉGHELYI a Magyar Nemzeti Múzeum Állattárában dolgozott és „Magyarország apró emlőseinek és Hemipterainak tüzetes tanulmányozásával foglalkozik nagy szorgalommal” CSÍKI írásos véleménye szerint (2. kép).

Pitymys-gyűjtését ÉHIK dolgozza fel a Magyarország földipocokjai (1926) című munkájában. A 21 darabos vizsgálati anyagból 5 db, a koponyaméreték 18 típusanyagából 8 db VÉGHELYI gyűjtése. De ÉHIK másik, a fehérfogú cickányokról (*Crocidurae*) szóló dolgozatát (1928) is VÉGHELYI és VÁSÁRHELYI gyűjtésének alapján írja meg. ÉHIK dedikációja a dolgozat különlenyomatán: „dr. VÉGHELYI LAJOS kedves barátomnak szíves barátsággal”.

MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
ÁLLATTÁRA
BUDAPEST, 80.

Működési Bizonyítvány.

Alulírott igazolom, hogy Dr V é g h e l y i L a j o s, mint fogadalmat tett önkéntes muzeumi gyakornok 1924. évi október hó 1-től a Magyar Nemzeti Múzeum Állattárában tesz szolgálatot, ahol Magyarország apró emlőseinek és Hemipteráinak tisztes tanulmányozásával foglalkozik nagy szorgalommal.

B u d a p e s t, 1926. április hó 20.-án.

Szeleányi László
A Magyar Nemzeti Múzeum Állattára
igazgatója.

2. kép: VÉGHÉLYI Nemzeti Múzeumbeli Működési bizonyítványa (doktorátusi anyag melléklete). (Fotó: SZELENYI LASZLÓ).

1927. július 14-én került át az Állami Rovartani Állomásra adjunktusnak az eskütétel tanúsága szerint. (L.: 3. számú kép.) Ebben az időben már a tudományos közéletben is részt vesz. A Budapesten, 1927-ben rendezett X. nemzetközi zoológiai kongresszus szervezőbizottságának a tagja GEDULYval, VASVÁRIval és LAMBRECHTtel együtt, DUDICH a bizottság egyik titkára. VÉGHÉLYI részt vesz a kongresszuson is, mint az Állami Rovartani Állomás asszisztense.

A Rovartani Állomáson végzett munkájáról nagyon keveset tudunk. Felesége arra emlékezik vissza, hogy ebben az időben nagyon sokat dolgozott, gyakran visszajárt esténként is az állomásra, a KITAIBEL PÁL utcába. Az állomáson együtt dolgozott SZELENYI GUSZTÁVval, rajta keresztül ismerkedett meg ifj. SEBŐS KÁROLY-lyal, aki akkor még egyetemi hallgató volt. Kapcsolatukat a tanár-tanítvány viszony jellemezte. SEBŐS nyugtalan, az alapos munkára nemigen alkalmas (ezt a tőle származó preparátumok nagy részén jól lehet érzékelni), viszont fáradhatatlan „terepember”. A még nem rendezett gyűjteményi anyag tanúsága szerint SEBŐS a gyűjtött anyagot megmérte, lelőhely-megjelöléssel felcédulázta és úgy adta át VÉGHÉLYINEK. Sajnos a bőryanag koponyáit nem tisztította le rendesen, sok esetben külön cédula nélkül, csak egy túvel erősítette a bőrhöz, ami aztán a jelenlegi feldolgozásnál komoly problémákat okoz. VÉGHÉLYI és SEBŐS közös gyűjtései 1931-ben kezdődtek.

ESKÜ-IGAZOLVÁNY.

Dr Véghelyi Lajos asszisztens az alulírt napon és helyen a következő hivatali esküt tette le:
„Én Dr Véghelyi Lajos, esküszöm a mindenható Istenre, hogy Magyarországhoz, annak alkotmányához és Magyarország kormányzójához hű leszek, Magyarország törvényeit és törvényes szokásait, valamint az alkotmányos kormány rendeleteit megtartom, hivatali előírásaimak engedelmeskedem, a hivatali titkot megőröm és hivatali kötelességeimet pontosan és lelkiismeretesen teljesítem. Isten engem úgy segítse!”

Kelt Budapestben, 1927. évi július hó 14.-én.

F. h. kiserletügyi főigazgató,
oktató.

Kiserletügyi asszisztens,
oktató.

3. kép: VÉGHÉLYI hivatalos eskü-igazolása a Rovartani Allosmásra való kerülésekor. (Fotó: SZELÉNYI LÁSZLO).

Közben — 1929. október 23-án — a földművelésügyi miniszter személyes kinevezése alapján, a tudományos tisztí létszámba kerül, mint kir. adjunktus, a IX. fizetési osztályba. Életkörülményeinek illetően történt rendezése után nősült meg 1930. II. 18-án, felesége: PETSCHNER ALICE lett.

Ebben az időben a pelék kötik le az érdeklődését. Az Esztergomban fogott példányokat otthon üvegterráriumban tartotta. Sajnos ezzel kapcsolatos feljegyzései nem maradtak ránk.

VÉGHÉLYI részt vett az ÉHIK szerkesztette 18 kötetes BREHM munkálataiban is, tagja volt a 40 fős szerkesztői és munkatársi kollektívának GEDULY OLIVÉRRel, DUDICHcsal, LAMBRECHTtel, LOVASS SÁNDORral, SCHENK JAKABBal, CSÖRGEY TITUSZszal, CSÍKI ERNŐvel együtt. A munkálatok során fordítást is végez, ő fordítja az Emlősök II. kötetében a víziló, a teve és a koncsikfélék című fejezeteket (202—246. p.).

Ezek a megbízások, továbbá új beosztásával kapcsolatos elfoglaltságai, vidéki utazásai nem tették számára lehetővé a terepi munkát, így 1927 és 31 között gyűjteményét főleg VÁSÁRHELYI pusztapói és felsőmérái gyűjtése és különböző vásárlások gazdagítják. 1926 és 29 között több példányos *Rattus rattus*-sorozatot vásárol Vas megyéből. JABLONSKY cikke a pézsmapocok (*Ondrathra zibethica*) terjedéséről (1927) felkeltette VÉGHÉLYI figyelmét, ettől fogva az újabb előfordulási helyekről gyűjti

az *Ondratha*-bőröket, -koponyákat elsősorban vásárlás útján. Ebben az időben már más gyűjtők is küldenek részére anyagot. 1931-ben kezdi el újra komolyabban gyarapítani gyűjteményét.

Ifj. SEBŐS KÁROLY felügyel a Szt. István-barlang 1931-es helyreállítási munkálatainál, ekkor már VÁSÁRHELYI is Lillafüreden él. Ezen körülmények teszik lehetővé a Bükk hegység barlangjaiból a denevérfauna gyűjtését. 1931–32-ben SEBŐS gyűjti le a királykúti zomboly faunáját, amelyet VÉGHELYI határoz meg és összeállítja a királykúti zomboly faunalistáját. Az eredményeket SEBŐS ismertette saját előadásként 1933. december 1-én, az állattani szakosztály 345. ülésén. „A királykúti (Bükk) zomboly faunája” címmel. Az *Állattani Közlemények* 1934. évi 1–2. kötetének 110. oldalán olvasható: „SEBŐS előadása következő füzetünkben jelenik meg”, azonban valamilyen okból sem a következő, sem a későbbi füzetekben nem került sor a közlésre.

Tekintettel arra, hogy a ránk maradt faunalista tudomásom szerint nyomtatásban nem jelent meg, ezért azt a „Függelék”-ben közlöm.

VÉGHELYI az 1933. december 1-i ülésen betegsége miatt már nem tudott részt venni, ettől fogva egészségi állapota romlani kezd.

Még 1932-ben kerül gyűjtésre több Pilis hegységi és a naszályi nász-nép-barlang denevérfaunája, s a gyűjteményt több magashegyvidéki fajjal gyarapítja egy, ugyanebben az évben sorra kerülő tátrai gyűjtőút is. Ezekben a gyűjtőmunkákban SZELENYI GUSZTÁV is részt vett.

1933-mal VÉGHELYI rendszeres emlőstani kutatása lezárul. Leköti családja, állami beosztása, sokat jár vidékre, hosszú napokig lakik vasúti állomásokon. Ez utóbbiról tanúskodik VÁSÁRHELYI egyik hozzá intézett levele, melynek címzése így szól: „dr. VÉGHELYI LAJOS úrnak, m. kir. kísérletügyi adjunktus, Hegyeshalom, Vasúti Vendéglő”. VÉGHELYI ez idő tájt a gyümölcskiviteli szállítmányok növényegészségügyi vizsgálataival foglalkozik, gyakran huzamosabb ideig határállomásokon.

1935. december 31-én, DARÁNYI földművelésügyi miniszter a „Kormányzó akaratából” II. oszt. főadjunktussá nevezi ki a Növényegészségügyi Szolgálatnál.

1936-tól betegsége mindinkább elhatalmasodik. 1937-ben megírja „Gyümölcskiviteli szállítmányok növényegészségügyi vizsgálata” című dolgozatát, amely a Földművelésügyi Minisztérium Kiadványai-ban jelenik meg.

1940. június 10-én, 45 éves korában, hosszan tartó szívbetegségben hal meg. Dr. VÉGHELYI LAJOS munkásságának legfontosabb adatait, tényeit, eredményeit tekintettük át. A rövid felsorolás csak részben tette lehetővé, hogy a teljességre törekvő, alkotó embert is bemutassuk a maga külső és belső meghatározóival együtt. E feladat elvégzését nehezíti, hogy barátai, közvetlen munkatársai közül is sokan meghaltak már (VÁSÁRHELYI, SZELENYI, KUBACSKA). Talán az ő tudományos hagyatékaik áttekintése is hozzásegíthet majd, hogy még pontosabban értékelhessük VÉGHELYI személyének tudománytörténeti jelentőségét.

IRODALOM:

BEKEY, I. G. (1932): A pilisi hegyvidék barlangjai. (Turisták lapja 43 (9): 12–15.). – JÁNOSSY, D. (1979): A magyarországi pleisztocén tagolása gerincesfaunának alapján. (Budapest, Akad. Kiadó). – JALONOWSZKI, J. (1927): A pézsmapocok hazai letelepedése és terjeszkedése (Term.-tud. Közl., 59: 120–130.). – ÉHIK, Gy. (1926): Magyarország földipocokai. (Ann. Mus. Nat. Hung., 24: 54–82.). – ÉHIK Gy. (1928): Újabb adatok Magyarország emlősfajájának ismertetéséhez. (Áll. Közl., 25: 54–57.). – KORMOS, T. (1926): *Amblycoptus oligodon* n. g. n. sp. új cickányféle a magyarországi pliocénből. (Ann. Mus. Nat. Hung., 24: 352–392.). – KUBACSKA, A. (1926–27): Die Anwesenheit des Menschen andeutende Funde in der Solymärer Spalthöhle. (Barlangkutatás, 14–15: 82–83.). – KUBACSKA, A. (1926–27): Újabb adatok a hazai denevérlelőhelyekhez. (Barlangkutatás 14–15: –). – PACH, Zs. (1975): A Magyar Tudományos Akadémia másfél évszázada, 1825–1975. (Budapest, Akad. Kiadó, p. 332–339.). – VÁSÁRHELYI, I. (1929): Pusztapó apróemlős-faunája. (Áll. Közl. 28: 49–54.). – VÉGHÉLYI L. (1925a): Előzetes jelentés a Strázsa-barlang kutatásáról. (Barlangkutatás, 10–13: 24–30.). – VÉGHÉLYI, L. (1925b): Vorläufiger Bericht die Durchforschung der Strázsa-höhle. (Barlangkutatás, 10–13: 31–34.). – VÉGHÉLYI, L. (1925c): A strázsa-hegyi barlang. (Esztergom Évlapjai, 1: 103–104.). – VÉGHÉLYI, L. (1937): Gyümölcskiviteli szállítványok növényegészségügyi vizsgálata. (Magy. kir. Földműv. Min. Kiadványai, 10: 67–72.).

Erkezett: 1983. II. 10.

CZAJLIK Péter
H-1037 BUDAPEST,
Jablonkai út 7.

FÜGGELÉK I.

Esztergom és környékének emlős faunája.

(Összeállította: dr. VEGHELYI LAJOS 1915—27 között gyűjtött saját anyaga alapján).

1. <i>Erinaceus europaeus</i> L. ssp.
roumanicus BARRETT-HAMILTON	19. <i>Citellus citellus</i> LINNÉ
2. <i>Talpa europaea</i> LINNÉ	20. <i>Glis glis</i> LINNÉ
3. <i>Sorex araneus</i> LINNÉ	21. <i>Cricetus cricetus</i> LINNÉ
4. <i>Sorex minutus</i> LINNÉ	22. <i>Clethrionomys glareolus</i> SCHREBER
5. <i>Neomys fodiens</i> PENNANT	23. <i>Arvicola terrestris</i> LINNÉ ssp.
scherman SHAW.
6. <i>Crocidura leucodon</i> HERMANN	24. <i>Pitymys subterraneus</i> de
SELYS—LONC CHAMPS
7. <i>Crocidura suaveolens</i> PALLAS ssp.
mimula MILLER	25. <i>Microtus arvalis</i> PALLAS
8. <i>Rhinolophus ferrumequinum</i>
SCHREBER	26. <i>Micromys minutus</i> PALLAS
9. <i>Rhinolophus hipposideros</i>
BECHSTEIN	27. <i>Apodemus flavicollis flavicollis</i>
MELCH.
10. <i>Myotis nattereri</i> KUHL.	28. <i>Apodemus sylvaticus sylvaticus</i>
LINNÉ
11. <i>Myotis myotis</i> BORKHAUSEN	29. <i>Rattus norvegicus</i> BEKENHOUT
12. <i>Myotis blythi</i> TOMES ssp.
oxignathus MONTICELLI	30. <i>Mus musculus</i> LINNÉ
13. <i>Eptesicus serotinus</i> SCHREBER	31. <i>Mus musculus spicilegus</i> PETÉNYI
14. <i>Nyctalus noctula</i> SCHREBER	32. <i>Vulpes vulpes</i> LINNÉ
15. <i>Pipistrellus pipistrellus</i> SCHREBER	33. <i>Meles meles</i> LINNÉ
16. <i>Plecotus austriacus</i> FISCHER	34. <i>Mustela erminea</i> LINNÉ
17. <i>Lepus europaeus</i> PALLAS	35. <i>Mustela nivalis</i> LINNÉ
18. <i>Sciurus vulgaris</i> LINNÉ	36. <i>Mustela putorius putorius</i> LINNÉ
	37. <i>Sus scrofa</i> LINNÉ

FÜGGELÉK II.

A Király-kúti zomboly faunája (1931—32. anyag).

(Összeállította: dr. VEGHELYI LAJOS, ifj. SEBŐS KÁROLY gyűjtése alapján 1932-ben).

1. <i>Erinaceus europaeus</i> L. ssp. roumanicus
BARRETT-HAMILTON	19. <i>Clethrionomys glareolus</i> SCHREBER
2. <i>Talpa europaea</i> LINNÉ	20. <i>Arvicola terrestris</i> LINNÉ ssp.
scherman SCHAW.
3. <i>Sorex araneus</i> LINNÉ	21. <i>Pitymys subterraneus</i> de
SELYS—LONGCHAMP
4. <i>Sorex minutus</i> LINNÉ	22. <i>Microtus arvalis</i> PALLAS
5. <i>Crocidura leucodon</i> HERMANN	23. <i>Apodemus sylvaticus sylvaticus</i>
LINNÉ
6. <i>Rhinolopus hipposideros</i> BECHSTEIN	24. <i>Mus musculus</i> LINNÉ
7. <i>Myotis mystacinus</i> KUHL.	25. <i>Vulpes vulpes</i> LINNÉ
8. <i>Myotis nattereri</i> KUHL.	26. <i>Gulo gulo</i> LINNÉ
9. <i>Myotis bechsteini</i> KUHL.	27. <i>Sus scrofa</i> LINNÉ
10. <i>Myotis emarginatus</i> GEOFFROY	<i>Lacerta</i> sp.
11. <i>Myotis daubentoni</i> KUHL.	<i>Triturus</i> sp.
12. <i>Myotis dasycneme</i> BOIE	<i>Bufo</i> sp.
13. <i>Plecotus austriacus</i> FISCHER	<i>Rana</i> sp.
14. <i>Lepus europaeus</i> PALLAS	<i>Pelobates fuscus</i>
15. <i>Glis glis</i> LINNÉ	<i>Madarak</i>
16. <i>Eliomys quercinus</i> LINNÉ	<i>Csigák</i>
17. <i>Muscardinus avellanarius</i> LINNÉ	
18. <i>Cricetus cricetus</i> LINNÉ	

DR. VÉGHELYI LAJOS ÉS VÁSÁRHELYI ISTVÁN 1915—30 KÖZÖTTI EMLŐS GYŰJTŐHELYEINEK ÖKOLOGIAILAG JELLEMZŐ

MEZOKLIMATIKUS ADATAI

[KAKAS: Magyarország éghajlati Atlasza II. Adattár alapján]

Gyűjtőhely és a hozzátartozó meteorológiai állomás	Csapadék (mm)			Évi vízhiány mm	Évi potenciális evapotranspiráció mm	Hőmérséklet °C				Átlaghőmérsékleti napok száma		
	Évi átlag	IV—IX. havi átlag	X—III. havi átlag			Évi átlag	IV—IX. havi átlag	I. havi átlag	VII. havi átlag	10 °C feletti	5 °C feletti	0 °C feletti
Esztergom Esztergomi Vízmű (VEGHELYI)	522	302	220	186	741	10,4	17,2	—1,2	21,1	193	249	319
Pusztapó Mezőtúr (VÁSÁRHELYI)	469	289	207	174	698 Szolnok	10,4	16,3	—2,2	22,0	194	246	301
Felsőméra Fügöd (VÁSÁRHELYI)	526	336	190	118	644	8,9	16,0	—3,5	19,6	179	230	290
Jászberény (VÁSÁRHELYI)	519	305	214	172	691	10,4	16,6	—2,4	21,7	189	241	304